

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 24 Januari 1897. N°. 996.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en allen wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan den Uitgever J. A. WORMSER; Bureau N. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam. Insendingen die later dan Dinsdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementenprijs franco aan huis, per drie maanden f 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau f 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirectoren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertenties: van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elken regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van bedragslagen en Verlagen van Verzekeringen 10 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

TWEDE STUK.

XVII.

Maar van dien dag en die ure weet niemand, noch de engelen die in den hemel zijn, noch de Zoon, dan de Vader.

Matheus 13: 32.

Het inzicht, dat de Heilige Schrift ons gunst in de dingen die komen zullen, strekt niet, althans niet in de eerste plaats, om de wetgevoelheid te bevredigen. De profetie staat te hoog en is te heilig, om op te gaan in zekere kunst des voorspellen. En waar Jezus zelf ons het doel uitlegt, waarmee ook de komende dingen voorzeggd worden, stelt hij dat doel veel meer na dan voor de vervulling van hetgeen werd aangekondigd. Hij sprak toch: „Nu zeg ik het u, eer het geschied is, opdat als het geschied zal zijn, gij gelooven moogt.“ Een stelregel dien we, behalve in Joh. 14: 29, nog tweemaal, eerst in Joh. 13: 19 en daarna in Joh. 16: 4 herhaald vinden. In Joh. 13: 4 bijna woordelijk, als het heet: „Van nu zeg ik het u, eer het geschied is, opdat, wanneer het geschied zal zijn, gij gelooven moogt dat ik het ben.“ En in Joh. 16: 4 aldus: „Deze dingen heb ik tot u gesproken, opdat, wanneer de ure zal gekomen zijn, gij ze moogt gedenken, dat ik ze u gezegd heb.“ Hieruit volgt nu zeker niet, dat de profetie over de toekomstige dingen niet ook zekere betekenissen voor het heden heeft. Zeer stellig heeft Israël vanouds troost en sterkte geput uit de Messiaanse profetie, en komt nog aan het Israël des Nieuwen Verbonds bezieling en hoop toe uit de profetie van het Maranatha. Maar vooral waar het op meer bepaalde voorzeggingen aankomt, verdwijnt die betekenis voor het heden bijna geheel. Hoe telkens en hoe herhaaldelijk Jezus zijn aanstaande discipelen er ook op gewezen had, dat hij, naar de Schriften, moest overgeleverd worden en veel lijden van de overpriesters, en gedood worden, en dat hij zou opstaan ten derden dage, zijn jongeren zijn er niet ingekomen, hebben die profetie niet in zich opgenomen, en zijn er niet door bewerk. Zelfs de geheel bijzondere voorzegging aan Petrus over zijn verloochening in verband met het hanengekraal, is niet in haar profetische kracht door hem gegrepen. En eerst nadat de verloochening een feit was geworden, en Jezus was overgeleverd, en het op Golgotha al volbracht was, werden de discipelen indachtig, dat Jezus hen vooraf op dit alles had gewezen. En zelfs dit laatste ging nog zoo weinig vlot, dat Jezus den jongeren op den weg naar Emmaus zelf, woord voor woord, nog eerst moest aantoonen, hoe dit alles voorzeggd was, en hoe Mozes en al de profeten een Messias hadden aangekondigd, die alle deze dingen lijden moest, en alzo in zijn heerlijkheid ingaan. De zeer speciale profetieën omtrent het verraden en de dertig zilverlingen, het dorsten, het koopen van den akker des bloeds en zooveel meer, waren zelfs in termen vervat, die elk voorafgaand verstand van deze plaatsen uitsloten; en desmettenijst de Evangelisten er telkens op, dat alle deze dingen moesten geschieden, opdat de Schriften zouden vervuld worden.

Het geldt hier alzo geen bijkomstige opmerking, maar een vaststaande regel van profetische verklaring, dien dus ook wij niet uit het oog mogen verliezen, waar we toekomen aan de voorzeggingen der apocalyptiek, d. i. van die voorzeggingen die doelen op hetgeen vooraf zal gaan aan Jezus' tweede komst, op hetgeen die wederkomst des Heeren zal uitmaken, en op hetgeen na die parousie van den Christus volgen zal. Sommigen toch stellen zich aan, alsof ze den sleutel in handen hadden, om die voorzeggingen en apocalyptische gezichten haarsjin te duiden en in al hun bijzonderheden zoo klaarlijk bloot te leggen, als konden ze nu reeds de historie schrijven van wat dan eerst gebeuren zal. Dit nu is met den zoo straks van Jezus' eigen lippen opgevangen regel in onoverzoenlijke tegenspraak. Ook de betekenis van wat Jezus zelf dienaangaande voorzeggd heeft, de eigenlijke zin van wat en Paulus en Petrus ons daarover betuigen, en met name de eigenlijke beduidenis van hetgeen ons daaromtrent in de Openbaring van Johannes wordt voorgoedhouden, zal eerst klaar en helder uitkomen, als die tijden zullen zijn aangebroken. Dan, van achteren, zal blijken, hoe, tot in de geringste bijzonderheden toe, het program der dingen die komen zullen, vooraf in schets was gebruikt. Niet nu, maar eerst dan, in die ure zelve, zal het Gods kerk ten teken en ten bewijze zijn, dat ze niet de proef wordt van elkaar vernielende machten, maar door

haar Heere en Koning geleid wordt eerst in het onweder, daarna in den storm, en zoo eerst in de zachte koelte. En alsdan zal te midden van haar lijden de gemeente den Heiligen Geest verheerlijken, die al het beleid dezer dingen reeds voor eeuwen voorzeggd had. Zoolang daarentegen die ure nog verre is, en de gebeurtenissen zich niet scherper afteekenen, verkeert de kerk van Christus in gelijken toestand als waarin de discipelen vóór Golgotha verkeerden, dat ze wel in de algemeene strekking der komende dingen heeft in te leven, maar van elk pogen, om tot in de verklaring der bijzonderheden af te dalen, heeft af te zien.

Dit moest hier op den voorgrond gesteld, omdat ook bij de verklaring van 2 Thess. 2: 1—12 zoo telkens weer weetsuchtige nieuwsgierigheid geprikkeld werd, om preciese aanduiding te gaan zoeken, waar ons niet anders dan een algemeene blik op den loop der komende dingen gundt wordt. Wat deze en soortgelijke apocalyptische openbaringen inhouden, zegt ons alleen: 1°. dat er na Jezus' hemelvaart een geestelijke worsteling zou worden aangeboden tusschen de machten des Koninkrijks en de machten der duisternis; 2°. dat deze worsteling een noodzakelijk proces zou doorloopen; 3°. dat dit proces ten slotte leiden zal tot een grooten afval; 4°. dat die afval eindigen zal in een schrikkelijke openbaring der ongerechtigheid, uitlopende op de heerschappij van een geweldenaar; en 5°. dat, wanneer in het eindelijk optreden van dien rampzaligen mensch de ongerechtigheid, als ware het vleesch zal zijn geworden, en hiernede het proces niet verder kan, de Christus weder zal komen, om de ontzettende worsteling van hemel en aarde door zijn oordeel te beslechten. Voegt ge hier nu nog bij, dat dit proces velerlei stadiën zal doorloopen, en dat in elk dier vele stadiën de verborgenheid der ongerechtigheid zal reeds voorloopen op gelijksoortige wijze zal openbaren, zoodat de kerk, keer op keer, achtereenavolgens te staan komt voor eenen betekenenden afval, voor een kennelijk uitbreken der ongerechtigheid, en voor een weer inniger zich openbaren van den Heere aan zijn volk, dan is hiernede de hoofdzaaklijke inhoud van al deze apocalyptische openbaringen metterdaad uitgeput, en gaat elke prediking feil, die deze hoofdaanduidingen in de schaduw stelt, om de gemeente af te leiden naar meer specieuze verklaringen, die het toch nooit verder dan tot gissingen brengen, en daarom nimmer de uitwerking kunnen hebben, om de Gemeente des levenden Gods te sterken, te troosten, en te bezielen.

In dien zin nu verstaan, dient thans te worden aangegeven, welk verband er bestaat tusschen de gemeene gratie enerzijds, en tusschen het verloop dezer geestelijke worsteling anderzijds. Op zichzelf ligt er voor ons iets raadselachtigs in, waarom na Jezus' hemelvaart dat bange proces nog moest doorloopen worden, nu reeds meer dan achttien eeuwen. De eerste Christelijke kerk was daarop blijkbaar niet voorbereid, en de vraag der discipelen, op wat dag en wat uur de Messias zijn Koninkrijk zou oprichten, bleef zweven op veler lippen. Er traden toen van meet af twee richtingen in de gemeente op. Eenerzijds de richting van hen, die, tevreden met het heden, geen behoefte gevoelden aan de wederkomst des Heeren, en die, gelijk nu nog zoo vele duizenden en tienduizenden belijders, het de natuurlijkste zaak ter wereld vonden, dat de kerk op aarde bleef, en Christus in den hemel, en dat achtereenavolgens door den dood heel de schare der geloovigen ter zaligheid inging, maar zonder dat hun verninkt geloof ooit dorste naar de openbaring der heerlijkheid, en die daarom die openbaring van Jezus' heerlijkheid zich liefst in een eindeloos verscheidt dachten, zonder dat ooit het: „Kom Heere Jezus, ja, kom haastelijk!“ uit hun ziel oprees. Deze soort lieden nu worden door het apostolisch woord bestraft, zoo dikwijls liet op de wederkomst des Heeren wijst, als op het onmisbaar aanwiel, het noodzakelijk complement van al wat voorafging, en het is tegenover de geestelooze dorheid dezer zelfgenoegzame lieden, dat telkens het: „De Heere is nabij, zie hij komt haastelijk, en als een dief in den nacht zal zijn toekomst zijn“, toen weerklonk, en nog altoos moet worden uitgeroepen.

Maar naast en tegenover deze groep tevredenen en zelfgenoegzamen, die aan allen dorst naar Jezus' wederkomst gespand waren, stond een geheel andere soort Christenen over, met name die Christenen die uit de Joden waren toegebracht, en die haastig en schier onstuimig naar de parousie des Heeren hennendrongen. Voor dezen was hetgeen vooralsnog op aarde

in de kerken zou voorvallen bijnaak. Voor een nog te komen geestelijke worsteling, die in vaste stadiën zeker noodzakelijk proces zou doorloopen, hadden deze Christenen geen oog. Naar zij zich inbeelden, was alle worsteling afgelopen en op Golgotha beslecht. Zij kenden slechts één tegenstelling, die tusschen Israël en de Heidenen. Welnu, de verschijning van den Christus Gods had die tegenstelling ten nadeele der Heidenen en in het voordeel van Israël opgeheven. Israels Koning had getriomfeerd, en ook de bekeerden uit de Heidenen knielden in stille eerbiedenis voor den Joden Messias neder. Wat bleef er dan nog overig te doen, dan dat die Koning Israels nu uit dien zelfden hemel, waarheen hij opvoer, evenzo weer nederdaalde, en met de macht hem verleend alle woeling der volkeren brak, om het Koninkrijk der hemelen over heel de aarde te doen triomfeeren. Tot hen moest daarom het apostolisch woord zich op geheel andere wijze richten. Hun moest duidelijk worden gemaakt, hoe de geestelijke worsteling nog volstrekt niet uit was, hoe er aan het slottoereel van Jezus' wederkomst nog allerlei veelbetekenend bedrijf van geestelijke worsteling zou moeten voorafgaan, en hoe met den triomf van Israël over de Heidenwereld het door God bestelde proces nog zoo weinig was afgelopen, dat veel meer nu eerst dat proces ook in het leven der volken kon aanvangen, om eerst alzo na een harden en verbitteren kamp in het leven der menscheit tot beslissing te komen. Weerkloek daarom tegenover de eerst getekende het apostolisch vermaan: „De Heere is nabij, ziet hij komt haastelijk,“ tegenover deze tweede richting daarentegen weerkloek het juist omgekeerde: „De Heere komt nog niet!“; gelijk er duidelijk staat: „Wordt niet verschrinkt, alsof de dag van Christus aanstaande ware, want die komt niet, tenzij eerst de afval gekomen zij, en de menscheit der zonde zal geopenbaard zijn.“ Tweeërlei apostolisch vermaan alzo, dat op den oppervlakkigen indruk maakt van tegenspraak, maar dat zich oplost in volkomene harmonie, mits men maar een open oog hebbe, voor de tweeërlei zeer onderscheiden gemoedsstemming, die zich onder de Christenen en des tijds openbaarde, en ook sinds alle eeuwen door geopenbaard heeft.

Immers nu nog, evenals toen, vindt ge onder de belijders en belijderessen des Heeren tweeërlei geesten. Aan den eenen kant lieden, die nauwelijks aan de wederkomst des Heeren denken, die er op zijn noch peinen, die aan het Maranatha ganschelijk vreemd zijn, en die, zoo zij persoonlijk maar zalig afsterven, er noch iets ongewoons noch iets onnatuurlijks in zouden vinden, indien na hun afsterven het leven der kerk op aarde eeuw in eeuw uit rustig voortging, zonder ooit te worden afgebroken. Maar van den anderen kant ontmoet ge ook nu weer in de gemeente telkens Christenen, die met gelijke onstuimigheid als eertijds naar de wederkomst des Heeren dringen, die liefst de teekenen van zijn toekomst zoo zouden uitleggen, dat ze nog vóór hun sterven, of althans zeer kort na hun sterven, de wederkomst des Heeren konden inwachten, en die, den strijd der kerk geheel buiten verband met de historie en het verloop van het menscheit leven opvattende, eigenlijk geen reden zien, waarom de Heere niet reeds lang gekomen is, en niet morgen den dag komen zou.

Welnu, tegenover deze beide richtingen in de gemeente moet ook nu nog de Dienst des Woords even onderscheidenlijk optreden, als het apostolisch woord in de eerste eeuw der Christenheid. Aan de eenen moet gedurig gepredikt, dat de komst des Heeren een onmisbaar, een noodzakelijk slotbedrijf van heel Gods Openbaring, en dat altoos de Heere nabij is. Maar evenzo moeten de andere, meer onstuimige broederen van hun eenzijdig spiritualisme genezen, en moet het hun aangezegd, dat de Heere nog niet komt, tenzij eerst de groote afval gekomen zij en de menscheit der zonde zij geopenbaard geworden. Iets waarbij ze ook duidelijk moeten gewaarshuurd worden, om niet elken voortloopen afval voor den grooten afval na te zien, noch ook het voorloopen werk van de verborgenheid der ongerechtigheid voor de openbaring van den mensch der zonde en den zoon der verdorven. Uit eenzijdige reactie tegen het Chiliasmus was de Gereformeerde gezindheid er toe gekomen, om op schuldige wijze het Maranatha in haar geloofsblazen te laten verbleeken; en deswege moet het Goddelijk bevel geerd en gedankt, dat ons, Gereformeerden, weer met kracht en bezieling op dat Maranatha gewezen heeft. Maar ook anderzijds hebben we toe te zien, dat we ons door deze

beweging niet tot een vervallen in het andere uiterste laten verleiden. Juist als Gereformeerden hebben we beide stukken der belijdenis vast te houden, enerzijds dat de Heere komt, en dat zijn komst voor het geloofssoog zeer dicht nabij is, maar ook anderzijds dat de Heere niet komt alvorens het in Gods raad verordende proces ten slotte uitloopt op den grooten afval en op die reusachtige openbaring van de verborgenheid der ongerechtigheid, die zich eerst in de verschijning van den vreeslijken mensch der zonde zal belichamen.

Wat is nu de oorzaak, wat is de reden, dat vooraf zoodanig spannend proces moet doorloopen worden, en dat dit spannend proces, eer Jezus wederkomt, tot zoo ontzettende openbaring der zonde zal moeten leiden? Voor wie Pelagiansch in zijn hart is, is dit geen vraag. Voor hem hangt ten slotte elke beslissing aan den vrijen wil des menschen. Indien de menschen maar anders wilden, was morgen den dag heel de wereld bekeerd. Dat het tobben blijft voor Jezus' kerk op aarde, is alleen het gevolg van der menschen onwil. Pijl is hierop niet te trekken. Van noodzakelijkheid kan geen sprake zijn. Een geregeld en noodzakelijk proces der dingen is een eenvoudig ondekenbaar. Het loopt, zooals het loopt, omdat de vrije wil des menschen, meest op zijn onwil uitlopend, gedurig elke opkomende hoop verstoort. Ook is er geen enkele reden denkbaar, waarom het anders zou worden. Morgen den dag kan God de Heere den loop der wereldhistorie even goed afbreken als over twee eeuwen. Die historie is toch niet anders dan de eenzonige herhaling altoos van dezelfde dingen. En het eenig motief voor uitstel van 's Heeren wederkomst kan alleen hierin gelegen zijn, dat wellicht ook uit de komende geslachten nog enkelen zich bekeeren zullen tot den Christus.

Maar zoo oordeelt wie aan de Schrift vasthoudt, en dus ook een Gereformeerde Christen niet. Hem is het bestaan van een raad Gods geopenbaard. Hij weet dat niet de vrije wil des menschen, die denkbeeldig is, maar de raad des willens' den loop der dingen bepaalt. Voor hem staat het vast, dat het einde der dingen en dus ook het doel van het bestaan, vastligt in het Goddelijk welbehagen, en dat al wat aan dat einde voorafgaat, niet anders kan zijn, dan het geheel der door God bepaalde middelen, die, in het door Hem verordend verband van oorzaak en gevolg, tot die uitkomst leiden zullen. Evenmin als de menscheit voor hem gelijk is aan de korrelen in een hoop zand, maar één lichaam, organisme onder één hoofd saamgevat, uitmaakt, evenmin is de historie der wereld voor hem een onafhankelijk allerlei van op zichzelf staande gebeurtenissen, maar veel meer een wel ineengeschalde keten, een zich in door God bepaalde bedding voortbewegende stroom, die door den adem zijns Geestes voortgestuwd. Hij ziet in de historie der wereld allerlei krachten en machten, allerlei geesten en allerlei elementen opkomen, die op het door God bepaalde oogenblik allerlei verbandingen aangaan, op allerlei wijze in botsing geraken, naar vaste geestelijke wet om de heerschappij kampen, en die achtereenavolgens in al die vormen, die hun aard en aanleg gedooft, optredende, die reusachtige worsteling telkens in nieuwen vorm hervatten. En daarom verstaat hij het, dat hier wel terdege een noodzakelijk proces doorgaat, dat niet tot ruste kan komen, eer elk dezer krachten en geesten den vollen inhoud, die er in gelegd is, heeft uitgeput, tot volledige ontwikkeling is gekomen, en alvorens in die volledige ontwikkeling God gerechtvaardigd wordt, in de uitkomst zelve aantoonende, waarop ten slotte die volledige ontwikkeling van de Hem vijandige machten uitloopt, en hoe Hij dan eerst, als ze tot die volledige ontwikkeling gekomen zijn, die machten der boosheid en die geesten der ongerechtigheid zal verdoen. „Sion zal naar recht verlost worden,“ en ook Satans burch zal naar recht worden neergeworpen, en als het eens van engelenlippen weerklinken zal: „Babylon is gevallen, Babylon is gevallen!“ dan moet in de uitkomst zelve het bewijs liggen, dat God Babylon niet afsneed, eer het zijn volle kracht kon openbaren, maar het toen eerst verdoet, toen de uitkomst getoond had, dat er niets meer van Babylon te hopen was, dat Babylon niet kon gered worden, tot het in het rijpste en rijkste van zijn ontwikkeling als stof en pui ineenzonk voor de majestéit Gods.

Op een der laatste dagen voor zijn sterven heeft Jezus tot zijn discipelen het opmerkelijke woord gesproken, dat van die ure, d. i. van de ure der volinding, nie-

mand weet, ook niet de engelen, en ook niet de Zoon, swant dat de Vader de bepaling van deze ure in zijn eigene macht gesteld heeft“ (Mark. 13: 32). Dit woord verstaat de spiritualist en verstaat de methodist niet. Hoe? Alle dingen zijn aan Christus van den Vader overgegeven, en weet hij dan niet den dag en de ure, waarop deze dingen komen zullen? Hij kan immers komen wanneer hij wil? Het is door den Vader in zijn eigen macht gesteld? En toch zegt Jezus, dat ook hij dien dag en die ure niet weet en dat hij hierin afhangt van den Vader. Maar de Gereformeerde verstaat dit woord zeer wel. Hij toch leerde onderscheid maken tusschen de sfeer des Vaders of van onze Schepping, de sfeer des Zoons of van onze Verlossing, en de sfeer des Heiligen Geestes of van onze Heiligmaking, en hem is er een licht over opgegaan, hoe de volinding der eeuwen niet bepaald wordt naar den regel van het Verlossingswerk, maar bepaald ligt in de ordinantie der Schepping. Het is in die scheppingsordinantie, dat het ontstaan en opkomen bepaald ligt van alle krachten en geesten des menscheit levens, die zich tegen God stellen, en die in de historie der wereld tegen God zullen inwoelen. En juist overmits nu het einde dan eerst komt, als de worsteling tusschen den Geest van Christus en den geest der wereld alrijdij uitgestreden en uitgeput zal zijn, en hiernede het volledige proces van die worsteling zal zijn afgelopen, ligt de grondbepaling voor dien dag en voor die ure niet in de sfeer der Verlossing, maar in de sfeer der Schepping, en heeft diensvolgens de Vader de vaststelling ervan in 's Zoon eigene macht' gesteld. En staat dit eenmaal voor ons vast, dan springt het ook in het oog, hoe hier de gemeene gratie niet slechts meesprekt, maar zelfs leidende geeft. Immers het is alleen dank zij de 'gemeene gratie,' dat die krachten en machten van ons menscheit leven niet in de kiem gesmoord werden, maar zich de mogelijkheid van volledige ontwikkeling zagen geopend.

„Hij telt het getal der sterren.“

Hij telt het getal der sterren; Hij noemt ze alle bij namen; Psalm 147: 4.

Al het kroezelend haar op een kinderkopje, en al het wemelen starrereit aan het firmament, wat contrast, wat tegenstelling! En toch hierin zijn ze één, dat God de Heere beide doorzoekt, en op beide in hun bestaan en wezen merkt.

„De haren was hoofd zijn alle geteld,“ en niet één haar zal te loor gaan zonder zijn Goddelijk gedogen.

En ook: „Hij telt het getal der sterren,“ ze alle noemend bij name, en geen star zal van den hemel vallen, zonder dat uw God het geheng.

Reeds met die bijeenvoeging en de gelijkstelling ontwaart ge, hoe heel anders voor God dan voor ons de evenredigheden staan, en hoe al ons begrip en weten in den oceaan der Goddelijke kennis en der Goddelijke weenschap verinkt.

Een star en een haar, wie onzer die ze ooit in één adem, onder eenzelfde gezichtpunt, in één lijn der gedachten noemen zal, of het moest ter aanduiding zijn, hoe beide om het keert aan onze zucht tot tellen en tot tellen ontsnappen.

Ge telt uw geld, ge telt de jaren uws levens, ge telt de stemmen, als er gekozen moet worden, een kind telt soms de reepjes van zijn brood.

Maar bij het haar onzes hoofd of de sterren in den Melkweg komt die gedachte aan tellen zelfs niet in ons op. Zelfs de pronkzake vrouw, die in de vlechtingen des hars hieraad zoekt, zal er nog toe komen om haar lokken te tellen, maar tot het tellen van haar haar komt ze nooit. Er is voor ons, kinderen der menschen, tweeërlei sfeer van kennis, een sfeer der nauwkeurigheid en een sfeer der vaagheid. Bij die eerste sfeer nu hoort dat tellen, maar bij die tweede sfeer geven we het tellen op.

Wat beperkt in het cijfer, in zijn eenheden voor ons belangrijk, en voor onze kennis te doorgronden is, telt de menscheit gelijk God zijn sterren telt, en die voort dingen noemt ook de menscheit bij name.

Maar dat tellen past het kind des menschen niet toe op die andere sfeer van kennis, die zich voor hem in het vage, in het gloriële, in het onafzienbare verliest, of ook te nietig is om de moeite des tellens te loonen.

De vlokken nieuw die de bloembadden in uw tuin als met een lijkade overdekken, de droppelen regen die op de straat voor uw stoep nedervallen, de korrels hagel die tegen uw ruiten aankletteren, de woorden die op een dag over uw lippen komen, de menschen die in een drukke straat achter u aankomen, u vooruitloopen, of zijdelings, links en rechts, u voorbijgaan, het aantal voetstappen die ge in één levensjaar op den weg drukt, en zooveel meer als hiernede in één adem ware te noemen, dat alles telt de menscheit niet.

Het is niet met alles gelegen als met het zand.